

Sygn. akt I CSK 181/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)
SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)
SSA Jan Kremer

w sprawie z powództwa A. Spółki z o.o. w W.

przeciwko Stanisławowi K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 1 grudnia 2010 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 28 maja 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
pozwanego Stanisława K. i orzekającej o kosztach postępowania
w tym przedmiocie i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 28 maja 2009 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację strony powodowej oraz wszystkich pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 26 lutego 2008 r., zasądającego solidarnie od pozwanych Józefa S., Zofii P. i Stanisława K. na rzecz A. Spółki z o.o. w W. kwotę 98 578,90 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 sierpnia 2007 r. i oddalającego powództwo w pozostałej części.

Sądy ustaliły, że roszczenie dochodzone pozwem wniesionym w dniu 31 sierpnia 2001 r. opierało się na zobowiązaniu wekslowym wynikającym z weksla in blanco wystawionego w dniu 10 kwietnia 1996 r. przez pozwanego Józefa S. i poręczonego przez pozostałych pozwanych, na zabezpieczenie długu PHU D. spółki z o.o. w N. jaki mógł powstać z zawartej w tym samym dniu między powodem a spółką D. umowy leasingu operacyjnego, której przedmiotem był samochód ciężarowy i naczepa, bliżej określone w umowie. Pozwani J. S. i Z. P. byli członkami zarządu spółki D. a pozwany S. K. prokurentem. Wszyscy pozwani w dniu wystawienia weksla pozostawali w związkach małżeńskich, ich małżonkowie nie wyrazili zgody na wystawienie i poręczenie weksla. Wobec zalegania przez spółkę D. z zapłatą rat leasingowych strona powodowa rozwiązała umowę leasingu w dniu 17 grudnia 1997 r. ze skutkiem natychmiastowym i wezwała D. do zwrotu przedmiotu leasingu oraz zapłaty zaległych należności leasingowych do dnia 24 grudnia 1997 r. W dniu 30 grudnia 1997 r. strona powodowa wezwała D. do wykupu weksla wystawionego przez tą spółkę, informując, że data płatności należności w kwocie 285 570,81 zł. przypada na dzień 20 stycznia 1998 r. Spółka D. nie zapłaciła należności, a w dniu 3 marca 1999 r. została wykreślona z rejestru w wyniku zakończenia postępowania likwidacyjnego, w toku którego strona powodowa nie zgłosiła swojej wierzytelności. W dniu 6 grudnia 1999 r. strona powodowa wezwała spółkę D. oraz pozwanych do wykupu weksla wystawionego przez pozwanego J. S. i poręczonego przez pozostałych pozwanych informując, że data płatności weksla upływa w dniu 27 grudnia 1999 r. Pozwani nie zapłacili należności, która prawidłowo wyliczona przez biegłego sądowego wynosi 98 578,90 zł.

Odnosząc się do podniesionych przez pozwanych zarzutów: błędu co do wystawcy weksla, braku zgody współmałżonków na wystawienie i poręczenie weksla, przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego oraz wypełnienia weksla na kwotę zawyżoną, niezgodnie z deklaracją wekslową, Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie nie wykazano jakichkolwiek przesłanek błędu, jak również nie ma podstaw do przyjęcia przedawnienia roszczenia podstawowego. Podzielił bowiem stanowisko Sądu pierwszej instancji, który przyjął, że roszczenie to nie przedawniło się przed wniesieniem pozwu, gdyż data płatności ostatniej raty leasingowej przypadała na dzień 5 kwietnia 1999 r., trzyletni termin przedawnienia mijał 6 kwietnia 2002 r., a powództwo zostało wniesione 31 sierpnia 2001 r. Przed wszystkim jednak Sąd Apelacyjny stwierdził, że roszczenie ze stosunku podstawowego nie przedawniło się przed wypełnieniem weksla w dniu 3 grudnia 1999 r.

Co do zarzutu wypełnienia weksla niezgodnie z porozumieniem wekslowym Sąd Apelacyjny uznał, że ponieważ w rozpoznawanej sprawie w ogóle nie było deklaracji wekslowej, jak również jakichkolwiek postanowień co do tego, na jakich warunkach weksel miał być uzupełniony, pozwani nie mogli powoływać się na wypełnienie weksla niezgodnie z porozumieniem, skoro nie negocjowali, na jakich warunkach może dojść do wypełnienia weksla przez remitenta. Uznał jednak, że kwota należności wekslowej została ostatecznie zweryfikowana prawidłowo przez biegłego sądowego, który wyliczył wysokość należności wynikających z umowy leasingu, zabezpieczonych wystawionym i poręczonym przez pozwanych wekslem.

Odnosząc się do zarzutu nieważności zobowiązania wekslowego z uwagi na brak zgody współmałżonka na jego zaciągnięcie, Sąd Apelacyjny stwierdził, że to na pozwanych spoczywał ciężar wykazania, iż z uwagi na sytuację majątkową i życiową, wystawienie weksla bądź udzielenie poręczenia wekslowego, stanowiło czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. W ocenie Sądu pozwani tego nie udowodnili, bowiem poza pozwanym S. K. nie zgłaszali wniosków dowodowych na wykazanie tych okoliczności, zaś wniosku S. K. o przesłuchanie go w drodze pomocy sądowej Sąd pierwszej instancji wprowadzić nie uwzględnił i nie wyjaśnił z jakich przyczyn, jednakże pozwany S. K. na ostatniej rozprawie tego wniosku nie ponawiał, ani nie zgłosił zastrzeżenia w trybie art. 162

k.p.c. na pominięcie tego dowodu, co spowodowało, że utracił prawo powoływania się na to uchybienie w dalszym toku postępowania.

Od powyższego wyroku w części oddalającej apelację pozwanego S. K., wniósł on skargę kasacyjną zarzucając, w ramach pierwszej podstawy, naruszenie art. 7 ogólnych warunków umowy leasingu operacyjnego z dnia 10 kwietnia 1996 r. oraz art. 118 i art. 123 k.c. przez uznanie, że roszczenie powoda ze stosunku podstawowego nie uległo przedawnieniu; naruszenie art. 36 § 2 w zw. z art. 37 § 1 k.r.o. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1691) przez nieuwzględnienie zarzutu braku zgody współmałżonka na udzielenie przez pozwanego poręczenia wekslowego; naruszenie art. 10 pr. weksl. przez nieuwzględnienie, iż weksel został wypełniony niezgodnie z porozumieniem wekslowym, na kwotę ponad dwukrotnie wyższą niż kwota ostatecznie przyjęta przez Sąd pierwszej instancji; naruszenie art. 6 k.c. przez pominięcie, że na powodzie ciążył obowiązek uzasadnienia i wykazania wysokości żądanej kwoty, którą faktycznie wyliczył biegły, potwierdzając jedynie poprawność rachunkową i formalną rozliczenia. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie art. 378 § 1, art. 233 § 1, art. 316 § 1 i art. 385 k.p.c. przez pominięcie przy ocenie zarzutu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego bezspornych dowodów potwierdzających przedterminowe rozwiązanie umowy leasingu ze skutkiem wymagalności płatności na dzień 2 stycznia 1998 r., naruszenie powyższych przepisów oraz art. 328 § 2 k.p.c. przez pominięcie dowodu ze złożonego przez pozwanego oświadczenia o jego sytuacji majątkowej i rodzinnej, potwierdzającego, że poręczenie wekslowe przez niego udzielone nie było czynnością zwykłego zarządu majątkiem wspólnym oraz naruszenie art. 162 k.p.c. przez zastosowanie tego przepisu, mimo braku ku temu podstaw, gdyż pozwany był reprezentowany w sprawie przez córkę, poza tym aż do daty wyroku Sądu pierwszej instancji mógł przypuszczać, że jego wniosek o przesłuchanie zostanie uwzględniony i pominięcie tego dowodu zgłosił w apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak trafnie przyjęły Sądy obu instancji, roszczenie dochodzone pozwem opierało się wyłącznie na zobowiązaniu wekslowym wynikającym z wystawienia i poręczenia przez pozwanych weksla in blanco na zabezpieczenie długu osoby trzeciej: spółki D. Weksel ten strona powodowa wypełniła, lecz nie puściła w obieg, a zatem pozwany, jako poręczyciel wekslowy, mógł podnieść w stosunku do powodowego remitenta zarzuty zarówno obiektywne, jak i subiektywne. Z punktu widzenia podstaw skargi kasacyjnej, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), przedmiotem oceny są obecnie już tylko zarzuty: przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego, wypełnienia weksla niezgodnie z deklaracją wekslową na sumę przekraczającą zobowiązanie zabezpieczone wekslem oraz nieważności poręczenia wekslowego z powodu braku zgody małżonki pozwanego.

Rozważając pierwszy zarzut na wstępie trzeba stwierdzić, że w sytuacji dochodzenia roszczenia wyłącznie na podstawie weksla, należy odróżnić zarzut przedawnienia roszczenia wekslowego, mający źródło w art. 70 pr. weksl. i zaliczany do tzw. zarzutów obiektywnych, od zarzutu przedawnienia roszczenia ze stosunku będącego podstawą wystawienia weksla, zaliczany w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego do tzw. zarzutów subiektywnych, mieszczących się w zarzucie wypełnienia weksla in blanco niezgodnie z deklaracją wekslową. Obie instytucje różnią się istotnie, w szczególności co do początku biegu terminu przedawnienia. Zgodnie z art. 70 ust.1 w zw. z art. 103 i art. 104 oraz art. 32 ust. 1 pr. weksl., roszczenie wekslowe przeciwko akceptantowi oraz wystawcy weksla własnego i poręczycielowi ulega przedawnieniu z upływem lat trzech, licząc od dnia płatności weksla. W rozpoznawanej sprawie dzień płatności weksla określony został przez wypełniającego weksel in blanco remitenta na 27 grudnia 1999 r., zaś pozew wniesiono w dniu 31 sierpnia 2001 r., a zatem nie nastąpiło przedawnienie wekslowe, co zresztą nie było przedmiotem zarzutów pozwanych.

Natomiast kwestia przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego w odniesieniu do weksli in blanco, łączona jest w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego z upoważnieniem do wypełnienia weksla. Podzielić należy stanowisko wyrażone w wyrokach z dnia 19 listopada 2004 r. V CK 228/04 (OSP 2005/11/130), z dnia 24 listopada 2005 r. IV CK 236/05, z dnia 15 lutego 2006 r. IV CSK 15/05,

z dnia 14 lipca 2006 r. II CSK 75/06 i z dnia 14 lutego 2008 r. II CSK 522/07 (nie publ.), że w świetle art. 10 pr. weksl. weksel in blanco może być wypełniony jedynie zgodnie z upoważnieniem osoby na nim podpisanej, a wykładnia tego upoważnienia (deklaracji wekslowej) odbywa się na zasadach ogólnych art. 65 k.c., które, ze względu na ścisłą więź istniejącą pomiędzy zobowiązaniem wekslowym, a zobowiązaniem zabezpieczonym wekslem in blanco, prowadzą do wniosku, iż treścią upoważnienia objęte jest jedynie uzupełnienie weksla przed upływem terminu przedawnienia roszczenia podlegającego zabezpieczeniu. Wypełnienie weksla po upływie terminu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego jest zatem wypełnieniem weksla niezgodnie z deklaracją wekslową i osoba podpisana na wekslu może podnieść taki zarzut w ramach zarzutów przewidzianych w art. 10 pr. weksl. wskazując, że z tego względu jej zobowiązanie wekslowe nie powstało. Dla odpowiedzialności wekslowej wobec remitentą osoby, która złożyła podpis na wekslu, decydujące jest zatem wypełnienie weksla in blanco przed upływem terminu przedawnienia roszczenia podstawowego, a nie wniesienie pozwu przed upływem tego terminu, jak przyjmuje skarżący. Jeżeli zatem powództwo oparte zostało wyłącznie na zobowiązaniu wekslowym, nie ma znaczenia wniesienie pozwu po upływie terminu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego, bowiem nie ten stosunek jest podstawą roszczenia, a stosunek wekslowy, który przedawnia się według swoistych zasad przewidzianych w art. 70 pr. weksl. W takiej sytuacji zarzut przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego może być skutecznie podniesiony w ramach zarzutów przewidzianych w art. 10 pr. weksl., jeżeli remitent wypełnił weksel po upływie terminu przedawnienia roszczenia podstawowego.

Stwierdzenie, czy wypełnienie weksla in blanco nastąpiło przed upływem terminu przedawnienia roszczenia podstawowego wymaga ustalenia rodzaju roszczenia i terminu jego wymagalności, co należy do ustaleń stanu faktycznego. Nie można odmówić słuszności kasacyjnym zarzutom opartym na drugiej podstawie, wskazującym, że Sąd Apelacyjny, podobnie jak Sąd pierwszej instancji, nie ustalił w sposób prawidłowy tych okoliczności, pominał bowiem, iż umowa leasingu rozwiązana została przed terminem, ze skutkiem natychmiastowym w dniu 17 grudnia 1997 r., co, zgodnie z jej art.7, powodowało natychmiastową

wymagalność należności wynikających z tej umowy, zabezpieczonych wekslem in blanco. Strona powodowa w przesłanym pozwanym zawiadomieniu z dnia 17 grudnia 1997 r. o natychmiastowym rozwiązaniu umowy leasingu, wskazała termin wymagalności zabezpieczonych wekslem należności z umowy leasingu na dzień 24 grudnia 1997 r. Termin przedawnienia tych roszczeń, związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, wynosi 3 lata, zgodnie z art. 118 k.c., a więc ulegały one przedawnieniu z dniem 24 grudnia 2000 r. Wbrew zatem stanowisku Sądów obu instancji, pozew w rozpoznawanej sprawie wniesiony został po upływie terminu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego, co jednak, jak wskazano wyżej, nie ma znaczenia, gdyż podstawą roszczeń w sprawie jest zobowiązanie wekslowe pozwanych, a nie zobowiązanie ze stosunku podstawowego. Istotne zatem było, wobec zgłoszenia przez pozwanego zarzutu wypełnienia weksla niezgodnie z porozumieniem oraz zarzutu przedawnienia roszczenia ze stosunku podstawowego, ustalenie, czy wypełnienie weksla in blanco nastąpiło przed upływem przedawnienia roszczenia podstawowego. Sąd Okręgowy w ogóle nie ustalił, kiedy strona powodowa wypełniła przedmiotowy weksel in blanco, natomiast Sąd Apelacyjny przyjął, że nastąpiło to w dniu 3 grudnia 1999 r., choć nie wskazał na podstawie jakich okoliczności czy dowodów ustalił taką datę. Powyższe uchybienia procesowe, zarzucane w skardze kasacyjnej, nie mają jednak istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, bowiem bezsporne jest, że weksel wypełniony został najpóźniej w dniu 6 grudnia 1999 r., gdyż z tego dnia pochodzi pismo strony powodowej skierowane do pozwanych o wykup weksla, wskazujące datę płatności weksla na dzień 27 grudnia 1999 r. Weksel zatem wypełniony został przed upływem terminu przedawnienia zabezpieczonego nim roszczenia ze stosunku podstawowego.

Z tych względów kasacyjne zarzuty dotyczące przedawnienia nie mogą być uznane za skuteczne.

Nieskuteczne są również zarzuty dotyczące wypełnienia weksla na sumę przekraczającą zabezpieczone wekslem zobowiązanie z umowy leasingu. Zarzut taki, mieszczący się w zarzutach przewidzianych w art. 10 pr. weksl., mógł być skutecznie postawiony przez pozwanego poręczyciela wobec remitenta wypełniającego weksel in blanco. Ocena skuteczności tego zarzutu powinna być

dokonana po ustaleniu treści upoważnienia wekslowego. Jak wskazał Sąd Najwyższy między innymi w wyroku z dnia 28 maja 1998 r. III CSK 531/97 (OSNC 1999/1/13), art. 10 pr. weksl. nie wymaga szczególnej formy porozumienia wekslowego, a zatem może ono być osiągnięte także w sposób dorozumiany, zaś jego wykładnia odbywa się na ogólnych zasadach art. 65 k.c. W orzecznictwie również powszechnie przyjmuje się, że w razie naruszenia uprawnienia do uzupełnienia weksla in blanco przez wpisanie wyższej sumy od kwoty wierzytelności, dla której zabezpieczenia weksel in blanco został wręczony, osoba na nim podpisana staje się zobowiązana wekslowo w granicach w jakich tekst weksla jest zgodny z upoważnieniem (porównaj między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2006 r. V CSK 70/06, OSNC 2007/4/59). W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił, że strony wprowadziły deklarację wekslową na piśmie, jednak porozumiały się ustnie co do sposobu wypełnienia weksla in blanco ustalając, że stanowi on zabezpieczenie wierzytelności strony powodowej, jakie mogą powstać z umowy leasingu zawartej 10 kwietnia 1996 r. ze spółką D. Sąd pierwszej instancji, uwzględniając częściowo zarzut pozwanych wypełnienia weksla niezgodnie z deklaracją wekslową, ustalił, że wierzytelności z umowy leasingu zabezpieczone wekslem zamykały się kwotą 98 578,90 zł., a zatem istniała podstawa do wypełnienia weksla tylko na tę kwotę, a w pozostałym zakresie weksel wypełniony był niezgodnie z porozumieniem, pozwani są więc zobowiązani wekslowo tylko do kwoty 98 578,90 zł. Sąd Apelacyjny wprowadził błędnie przyjął, że w sprawie nie było w ogóle deklaracji wekslowej i pozwani, którzy nie negocjowali na jakich warunkach może dojść do wypełnienia weksla przez remitenta, nie mogą powoływać się na wypełnienie weksla niezgodnie z porozumieniem, jednak w istocie rozważył zarzuty apelacji wypełnienia weksla niezgodnie z deklaracją wekslową na kwotę wyższą niż zadłużenie z umowy leasingu zabezpieczone wekslem i uznał kwotę zobowiązania wekslowego za prawidłowo określoną przez Sąd pierwszej instancji w oparciu o opinię biegłego. Zarzuty skargi kasacyjnej w tym przedmiocie, wskazujące na naruszenie art. 10 pr. weksl. oraz art. 6 k.c., nie są skuteczne. W świetle powyższych przepisów, to na pozwanym, a nie na powodzie, spoczywał obowiązek wykazania, że powód wypełnił weksel niezgodnie z porozumieniem wekslowym, na

kwotę wyższą od sumy zadłużenia spółki D. z umowy leasingu i Sądy obu instancji prawidłowo uznały, że w świetle opinii biegłego należało przyjąć za udowodnioną wysokość zobowiązania zabezpieczonego wekslem w kwocie 98 578,90 zł., co uzasadniało wypełnienie weksla jedynie na taką kwotę a w konsekwencji uwzględnienie powództwa opartego na zobowiązaniu wekslowym także tylko do tej kwoty.

Przechodząc do zarzutów kasacyjnych związanych z brakiem zgody małżonki pozwanego na dokonanie przez niego poręczenia wekslowego, należy przede wszystkim wskazać, że ponieważ do poręczenia tego doszło przed nowelizacją przepisów k.r.o., dokonaną na mocy ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz.1691), do oceny tego zarzutu mają zastosowanie przepisy k.r.o. w brzmieniu sprzed tej nowelizacji, w tym art. 36 i art. 37 k.r.o. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zdecydowanie przeważało stanowisko, że ważność poręczenia wekslowego uzależniona jest od zgody współmałżonka poręczyciela, jeżeli stanowi ono czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu. W razie braku zgody współmałżonka poręczyciela na poręczenie wekslowe, na małżonku- poręczycielu spoczywa ciężar dowodu, że poręczenie to stanowiło czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym (porównaj między innymi uchwały z dnia 20 września 199 r. III CZP 113/94, Wokanda 1994/12/2 i z dnia 10 lutego 1995 r. III CZP 2/94, Wokanda 1995/5/7 oraz wyroki z dnia 28 listopada 2002 r. II CKN 1355/00 i z dnia 23 lutego 2006 r. II CSK 129/05 nie publ.). Stanowisko to skład orzekający podziela, podobnie jak stanowisko, że wykładnia zawartego w art. 36 § 2 k.r.o. w dawnym brzmieniu pojęcia „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu” majątkiem wspólnym małżonków, nie może abstrahować od celów, na jakie ten majątek jest w rzeczywistości wykorzystywany, a mianowicie, czy jest to tylko zaspokajanie potrzeb rodziny (cele konsumpcyjne), czy prowadzenie działalności gospodarczej lub inwestowanie (porównaj wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1998r. II CKN 175/98, OSNC 1999/2/43).

Skoro zatem w rozpoznawanej sprawie pozwany zarzucił nieważność poręczenia wekslowego z powodu braku zgody jego żony na udzielenie takiego poręczenia, powinien udowodnić, że udzielenie przez niego poręczenia

wekslowego przekraczało zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. Powinien zatem wykazać, że stan majątku wspólnego oraz sposób jego wykorzystania w chwili udzielania poręczenia wekslowego były tego rodzaju, iż udzielenie takiego poręczenia wekslowego jakiego udzielił w kwietniu 1996 r., przekraczało zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. Istotny jest zatem stan majątku wspólnego i sposób jego wykorzystania w dacie udzielenia poręczenia wekslowego, co sprawia, że bezzasadne są w tym przedmiocie zarzuty kasacyjne naruszenia art. 378 § 1, art. 233 § 1, art. 316 § 1, art. 328 § 2 i art. 385 k.p.c. przez pominięcie dowodu z oświadczenia o stanie majątkowym i rodzinnym pozwanego, złożonego w toku niniejszego postępowania. Oświadczenie to bowiem oraz pozostałe dowody powołane w skardze kasacyjnej, złożone zostały przy sprzeciwie od nakazu zapłaty (k. 38 i 39) i dotyczą stanu majątkowego i rodzinnego pozwanego w 2001 r., nie mogą więc służyć wykazaniu stanu tego majątku i jego przeznaczenia w chwili udzielania poręczenia w kwietniu 1996 r.

Skuteczny natomiast jest w tym zakresie zarzut naruszenia art. 162 k.p.c. Przepis ten przewidujący utratę możliwości powołania się przez stronę w dalszym postępowaniu na uchybienia procesowe sądu, jeżeli nie zwróciła na nie uwagi w toku posiedzenia lub na najbliższym posiedzeniu, nie ma zastosowania między innymi jeżeli strona uprawdopodobni, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, że hipoteza art. 162 k.p.c. obejmuje także uchybienia popełnione przez sąd przy wydawaniu postanowień, które nie są zaskarżalne i nie wiążą sądu, a więc postanowień dowodowych (porównaj między innymi uchwały z dnia 27 października 2005 r. III CZP 55/05, OSNC 2006/9/144 i z dnia 27 czerwca 2008 r. III CZP 50/08, OSNC 2009/7-8/103). Przepis ten nie ma natomiast zastosowania, gdy sąd pominie dowód bez wydawania postanowienia oddalającego wniosek o jego przeprowadzenie, mimo że okoliczności sporne nie zostały dostatecznie wyjaśnione (porównaj między innymi wyroki z dnia 24 września 2009 r. IV CSK 185/09 i z dnia 3 lutego 2010 r. II CSK 286/09, nie publ.). Przepis ten bowiem odnosi się tylko do uchybień popełnionych przez sąd przy podejmowaniu czynności procesowych, a w sytuacji nie podjęcia i nie ogłoszenia stronom żadnej decyzji co do zgłoszonego wniosku dowodowego, nie dochodzi do podjęcia przez sąd czynności procesowej, która

mogłaby być przedmiotem oceny i zastrzeżenia stron. W takiej sytuacji strona ma prawo domniemywać, że sąd uznał za udowodnioną, zgodnie z jej twierdzeniami, okoliczność, która miała być przedmiotem pominiętego dowodu, a zatem strona nie miała podstaw do zgłaszania zastrzeżenia przewidzianego w art. 162 k.p.c. i tym samym nie zgłosiła go bez swojej winy.

Taka sytuacja miała miejsce w rozpoznawanej sprawie, w której pozwany, reprezentowany przez niezawodowego pełnomocnika – swoją córkę, od początku procesu zgłaszał wniosek o dopuszczenie dowodu z przesłuchania go, nie wskazując wprawdzie tezy dowodowej, lecz zamieszczając ten wniosek w kontekście twierdzeń, iż udzielenie poręczenia przekraczało zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. Sąd pierwszej instancji na rozprawie w dniu 5 grudnia 2006 r. (k. 323) dopuścił dowód z przesłuchania stron, lecz nie sformułował tezy dowodowej i dowodu tego na żadnej z rozpraw nie przeprowadził, poprzestając na informacyjnym przesłuchaniu pozwanego na rozprawie w dniu 20 lutego 2007 r., także bez określenia na jakie okoliczności i z pominięciem okoliczności dotyczących stanu jego majątku wspólnego w dacie udzielenia poręczenia. W takiej sytuacji procesowej pozwany miał podstawy domniemywać, że Sąd pierwszej instancji uznał za udowodnione, zgodnie z jego twierdzeniem, iż udzielenie poręczenia wekslowego przekraczało zakres zwykłego zarządu. Nie ze swej winy nie zgłosił zatem zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c.

Niezależnie od tego należy uznać, że przewidziane w art. 162 k.p.c. konsekwencje nie zgłoszenia zastrzeżenia nie mają zastosowania w sytuacji, gdy strona nie była reprezentowana w sprawie przez zawodowego pełnomocnika: adwokata lub radcę prawnego i ani ona ani jej niezawodowy pełnomocnik nie zostali pouczeni przez sąd w trybie art. 5 k.p.c. o treści art. 162 k.p.c. Treść tego przepisu nie jest bowiem powszechnie znana, podobnie jak jego najnowsza wykładnia dokonana przez Sąd Najwyższy, a konsekwencje nie zgłoszenia zastrzeżenia przewidzianego w tym przepisie są dla procesowych praw strony tak istotne, że niewątpliwie istnieje uzasadniona potrzeba, w rozumieniu art. 5 k.p.c., pouczenia o nich strony działającej bez adwokata lub radcy prawnego. Brak takiego pouczenia powoduje, że nie zgłoszenie przez stronę zastrzeżenia powinno być z reguły uznane za niezawinione, jeżeli strona działająca również w apelacji bez

adwokata lub radcy prawnego, zarzuciła dopuszczenie się przez Sąd pierwszej instancji określonego uchybienia procesowego, nie zgłoszonego przez nią przed tym Sądem.

W rozpoznawanej sprawie pozwany w toku postępowania przed Sądami obu instancji reprezentowany był przez niezawodowego pełnomocnika. Oboje zostali pouczeni przez Sąd pierwszej instancji na rozprawie w dniu 7 lutego 2006 r. (k. 216) jedynie o treści i znaczeniu art. 128 i art. 136 k.p.c. oraz art. 6 k.c., nie zostali natomiast pouczeni o treści, znaczeniu oraz skutkach naruszenia art. 162 k.p.c. W apelacji postawiony został zarzut pominięcia przez Sąd pierwszej instancji zgłoszonego przez pozwanego dowodu z jego przesłuchania na okoliczność nieważności poręczenia wekslowego z powodu braku zgody współmałżonki. Choć teza dowodowa nie była właściwie sprecyzowana, to jasno wyraża intencję skarżącego. Trafnie w skardze kasacyjnej wskazano, że pozwany ani jego niezawodowy pełnomocnik nie mogli przewidzieć, iż Sąd pierwszej instancji, mimo nie przeprowadzenia zgłoszonego dowodu z przesłuchania pozwanego, uzna za nie udowodnioną przez niego okoliczność, że wielkość, stan oraz sposób wykorzystania majątku wspólnego w dacie udzielenia poręczenia wekslowego uzasadniały ocenę, iż udzielenie tego poręczenia przekraczało zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. W tych okolicznościach fakt nie zgłoszenia przez pozwanego odpowiedniego zastrzeżenia przed Sądem pierwszej instancji nie mógł rodzić ujemnych konsekwencji przewidzianych w art. 162 k.p.c., a zatem kasacyjny zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny tego przepisu jest uzasadniony. Uchybienie to miało istotny wpływ na wynik sprawy, bowiem w konsekwencji doprowadziło do uznania, że pozwany nie udowodnił okoliczności faktycznych wskazujących, iż udzielenie przez niego poręczenia wekslowego przekraczało zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym i nie uwzględnienia jego zarzutu nieważności poręczenia wekslowego jako dokonanego bez zgody współmałżonka (art. 37 § 1 w zw. z art. 36 § 2 k.r.o. w dawnym brzmieniu).

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.)

